

Barnkonventionen till lag

Försämrat skydd för barns rättigheter utan ny barnrättslag

Regeringen har nu fattat beslut om att skicka ett förslag på hur barnkonventionen ska bli lag på remiss till lagrådet. Barnombudsmannen välkomnar detta eftersom det fortfarande finns allvarliga brister i skyddet för barn i utsatta situationer i Sverige.

Det är snart 30 år sedan Sverige ratificerade FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Men det har visat sig inte vara tillräckligt. Därför behövs en ny barnrättslag. Det finns uppenbara risker att skyddet för barns rättigheter tar flera steg tillbaka utan en ny barnrättslag, bland annat eftersom det saknas andra svar på hur bristerna ska åtgärdas.

Bristerna när det gäller barns rättigheter syns ofta i barns vardag då konventionen ska tillämpas. Barnombudsmannen har identifierat allvarliga kränkningar av grundläggande rättigheter och stora brister i tillämpningen av barnkonventionen på en rad områden. Nedan följer några exempel:

1. Barn som vårdas inom psykiatri

Barn som tvångsvårdas inom psykiatri utsätts för tvångsåtgärder, till exempel fastspänning med bälte. Barnombudsmannen har bland annat mött ett barn som bältats 64 gånger under en ettårsperiod, det motsvarar i snitt en gång i veckan. Barn har upplevt att fastspänningen använts som bestraffning mot dem.

När tvångsåtgärder används på det här sättet innebär det ett allvarligt intrång i barnets personliga integritet, och lagstiftningen som reglerar psykiatrisk tvångsvård gör idag inte skillnad på barn och vuxna. FN:s barnrättskommitté har också uppmanat Sverige att i lag förbjuda användningen av bälte inom psykiatri.

2. Barn i arrest och häkte

Barnombudsmannens granskning har visat att många barn blivit isolerade under sin tid i arresten eller häkte så länge som 22 av dygnet 24 timmar. Barnen har berättat att tiden i isolering innebär en stark psykisk påfrestning och ledde till känslor av panik, stark ångest, klaustrofobi och tankar på att skada sig själv. Barn som suttit i polisens arrestceller har beskrivit det som en omänsklig tillvaro och en oerhört skrämmande upplevelse.

Att isolera barn på det sätt som vi idag gör i häkten och att placera barn i den miljö som arresten innebär är inte tillåtet enligt barnkonventioner. Sverige har också fått skarp kritik av flera FN-kommittéer för hur vi behandlar barn som frihetsberövas på grund av misstanke om brott. Sverige har uppmanats att omgående bryta isoleringen för alla barn och ändra lagstiftningen så att isolering under alla omständigheter är förbjuden.

3. Placerade barn

Barn som är omhändertagna och placerade i den sociala barnavården får inte träffa sina syskon, de får ingen information inför att de ska byta familjehem eller institution och utsätts för tvångsåtgärder som bestraffning. Det har Barnombudsmannens olika granskningar visat.

Det här innebär att barns mänskliga rättigheter kränks inom den sociala barnavården. Vid sin senaste granskning av Sverige uppmanade barnrättskommittén Sverige att utförligt reglera förfaranden som rör omhändertagande av barn från sina familjer och säkerställa att omhändertagande alltid noga utreds, är förenligt med barnets bästa och används som en sista utväg. FN har också uppmanat Sverige att omgående bryta isoleringen för dessa barn.

Ny barnrättslag kan stoppa isoleringar och bältning

När barnkonventionen blir lag kommer det att bli enklare att få en rättslig prövning av sådana situationer. Det kommer att utvecklas en rättspraxis utifrån barnkonventionen som blir vägledande för hur till exempel tvångsåtgärder ska få användas mot barn.

Det här kommer i sin tur också att tydliggöra luckor i lagstiftningen som kommer kunna åtgärdas. Det kommer också leda till att professionella som möter barn i de här miljöerna får bättre kunskap om barnets rättigheter.

Vi kan också redan nu se att det faktum att barnkonventionen kommer bli lag har inneburit åtgärder vidtagits för att stärka rättigheterna för barn som vårdas inom psykiatri och för barn i arrest och häkte. Ett exempel på detta är att regeringen har gett den nationella samordnaren för psykisk hälsa i uppdrag att göra en översyn av tvångsåtgärder mot barn inom psykiatri. Ett annat exempel är häktes- och restriktionsutredningen som lämnat flera förslag om reformer för att minska isolering och häktning.

Saknas andra svar

Utan en ny barnrättslag finns det uppenbara risker att barn i utsatta situationer skulle fortsätta utsättas för oacceptabla rättighetskränkningar, eftersom det saknas andra svar på hur de ska stoppas.

Barnombudsmannen har också sett ett ökat intresse för barns rättigheter och att stärka skyddet för barn kopplat till att regeringen vill göra barnkonventionen till lag. Det handlar om myndigheter, kommuner, landsting och civilsamhället som förbereder sig för detta. Arbetet med att stärka barns rättigheter kan ta flera steg tillbaka utan en barnrättslag.

Det är bra att förslaget om hur barnkonventionen ska bli lag nu diskuteras av olika aktörer. Det innebär att barns rättigheter sätts på agendan, något som vi inte sett på länge. Barnombudsmannen inser att barnrättslagen inte kan förändra situationen för barn i utsatta situationer över en natt, men det är avgörande för att beslutsfattare och professionella som arbetar med barn ska få ökad kunskap och ramverk för att faktiskt stärka barns rättigheter.